Toppersnotes
Unleash the topper in you

ગુજરાત

પોલીસ કોન્સ્ટેબલ

Gujarat Police Department

ભાગ – ૨

બંધારણ, ઈન્ડિયન પીનલ કોડ 1860, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ 1872 અને સામાન્ય વિજ્ઞાન

SIERRA INNOVATIONS

ગુજરાત પોલીસ કોન્સ્ટેબલ

બંધારણ + ઈન્ડિયન પીનલ કોડ 1860 (IPC 1860) + CRPC : criminal Procedure Code + ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ 1872 (Indian Evidence Act) + સામાન્ય વિજ્ઞાન

બંધારણ (Constitution)

1	બંધારણ નો પરિચય	1
2	બંધારણ સભા	3
3	વિશ્વના દેશની બંધારણ પર અસર	6
4	ભારતીય બંધારણની વિશેષતાઓ	8
5	બંધારણીય સુધારો	11
6	રાષ્ટ્રીય પ્રતિકો	14
7	Prologue to the Constitution	15
8	બંધારણના ભાગ	17
9	અનુસૂચિ	19
10	ભાગ - 1 (અનુછેદ ૧ થી ૪)	21
11	ભાગ - 2 (અનુચ્છેદ ૫ થી ૧૧)	24
12	ભાગ - 3 (અનુચ્છેદ ૧૧ થી ૩૫)	26
13	ભાગ - 4 (અનુછેદ ૩૬ થી ૫૧)	36
14	ભાગ - 5 (અનુછેદ ૫૨ થી ૧૫૧)	43
15	ભાગ - 6 (અનુચ્છેદ ૧૫૨ થી ૨૩૭)	53
16	ઉપરાષ્ટ્રપતિ	57
17	વડા પ્રધાન અને મંત્રી પરિષદ	58
18	મુખ્ય મંત્રી અને મંત્રી પરિપદ	61

19	સંસદ	63
20	લોકસભા અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષ	69
21	રાજયસભાના સભાપતિ અને ઉપસભાપતિ	71
22	વિધાન સભાની અને પરિષદની રચના	74
23	સંસદની પ્રક્રિયા સબંધી મહત્વપૂર્ણ શબ્દાવલી	77
24	પોઈન્ટ ઓફ ઓર્ડર (Point Of Order)	81
25	Monetary Bill	84
26	Funds of India	89
27	બંધારણીય સુધારો	91
28	સ્થાયી સમિતિઓ	92
29	સર્વોચ્ચ અદાલત (Supreme Court)	95
30	લોક અદાલતો	103
31	Constitutional Institutes	107
32	જાહેર સેવા આયોગ (UPSC)	109
33	નાણાં પંચ	111
34	અનુસૂચિત જાતિ આયોગ	112
35	અનુસૂચિત જન જાતિ આયોગ	113
36	non બંધારણીય સંસ્થાઓ	116
37	નિયમનકારી સંસ્થાઓ	120
38	Right Issue	125
39	language	127
40	રાષ્ટ્રીય કટોકટી	131
41	ઘોષણા અને મંજુરી	132
42	રાષ્ટ્રપતિ શાસન	134
43	કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશ	136

44	કેન્દ્ર અને રાજય સંબંધ	141
45	રાજયની ધારાકીય સત્તા પર કેન્દ્રનો અંકુશ	143
46	નાણાં કીય સંબંધો	144

ઈન્ડિયન પીનલ કોડ 1860 (IPC 1860)

1	ઈન્ડિયન પીનલ કોડ 1860 (IPC 1860)	155
2	પ્રકરણ 1 :મહત્વની કલમો અને જોગવાયીઓ	156
3	પ્રકરણ 2 :સામાન્ય સ્પષ્ટિકરણ	156
4	પ્રકરણ 3 :શિક્ષા	158
5	પ્રકરણ 4 :સામાન્ય અપવાદો	159
6	પ્રકરણ 5 :મદદગારી (દુષ્પ્રેરણ)	159
7	પ્રકરણ 5 a :ગુનાહિત કાવતરું	159
8	પ્રકરણ 6 :રાજ્ય સબંધી ગુનાહો	160
9	પ્રકરણ 7 :ભૂમિદળ ,નૌકાદળ અને હવાઈદળ સંબંધી ગુનાહો	160
10	પ્રકરણ 8 :જાહેર સુલેહ શાંતિ વિરુદ્ધ ના ગુનાહો	161
11	પ્રકરણ 11 :ખોટા પુરાવો તથા જાહેર ન્યાય વિરુદ્ધના ગુનાહો	161
12	પ્રકરણ 12 :સિક્કાઓ તથા સરકારી સ્ટેમ્પ ને લગતા ગુનાહો	161
13	પ્રકરણ 13: તોલ માપ સબંધી ગુનો	162
14	પ્રકરણ 14 :જાહેર સ્વાસ્થ્ય અને સલામતી,સભ્યતા,સગવડ ને લગતા ગુનાઓ	162
15	પ્રકરણ 15 :ધર્મ સંભંધિત ગુનાહો	162
16	પ્રકરણ 16 :માનવ શરીર ને અસર કરતા ગુનાઓ	163
17	પ્રકરણ 17 :ચોરી વિરુદ્ધ ના ગુનાઓ	164
18	પ્રકરણ 18 :દસ્તાવેજો સંપત્તિ ચિન્હો અને ચલણી નોટો તથા બેંક નોટો ને લગતા ગુનાઓ	164
19	પ્રકરણ 19 :નોકરી કરારના ગુનાહિત ભંગ અંગે	165
20	પ્રકરણ 20 :પતિ અથવા પત્ની ના સાગા દ્વારા ત્રાસ અંગે	165
21	પ્રકરણ 21 :બદનક્ષી અંગે	165
22	પ્રકરણ 22 :ગુનો કરવાનો પ્રયત્ન	165
23	મહત્વ ની કલમો અને તેની સમજ	166

CRPC : criminal procedure code

1	CRPC : criminal procedure code	196
2	CRPC : એક ઝલક	197
3	ભાગ 1 : પ્રારંભ અને પ્રસ્તાવના (કલમ 1 થી 5)	198
4	ભાગ 2 : અદાલતના વર્ગો અંગે ન જોગવાય (કલમ 6 થી 25)	203
5	ભાગ 3 : અદાલતની સત્તા અંગે ની જોગવાય (કલમ 26 થી 35)	207
6	ભાગ 4 : ઉપલા દરજ્જા ના પોલીસ અધિકારીની સત્તાની જોગવાય(કલમ 36 થી 40)	210
7	ભાગ 5 : ધરપકડ અંગેની જોગવાય (કલમ 41 થી 60)	211
8	ભાગ 6 : અદાલત માં હાજર થવાની હુકમ ની જોગવાય(કલમ 61 થી 90)	215
9	ભાગ 7 : વસ્તુઓ રજુ કરવા માટેના હુક્કામ અંગેની જોગવાય (કલમ 91 થી 105)	219
10	ભાગ 8 : જાહેર સુલેહ શાંતિના ભંગ બાદલ જામીનગીરી લેવા બાબત (કલમ 106 થી 124)	221
11	ભાગ 9: ભરણ પોષણ અંગેની જોગવાય (કલમ 125 થી 128)	222
12	ભાગ 10 : જાહેર સુલેહ શાંતિ અને જાહેર વ્યવસ્થા બાબતની જોગવાય(કલમ 129 થી 148)	223
13	ભાગ 11: ગુના થતા અટકાવવા માટેના પોલીસ પગલાં અંગેની જોગવાય (કલમ 144 થી 153)	225
14	કલમ 154 F.I.R (FIRST INFORMATION REPORT:પ્રથમ માહિતી અહેવાલ)	225
15	કલમ 160,164	226
16	કલમ 167 રિમાન્ડ	227
17	કલમ 172	227
18	કલમ 173/174	228
19	કલમ 176/196	229
20	કલમ 198/199	230
21	ભાગ 17 : તહોમત અંગેની જોગવાઈ (કલમ 211 થી 224)	231
22	ભાગ 18 : સેશન્સ કોર્ટમાં ઈન્સાફી કાર્યવાહી શરુ કરવા બાબત (કલમ 225 થી 237)	233
23	ફાંસી ની સજાનો અમલ કરવા બાબત	235
24	અપીલ અંગેની જોગવાઈ	236
25	ફોજદારી કેસ ની જોગવાઈ (કલમ 406 થી 412)	237

ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ 1872 (Indian Evidence Act)

1	ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ 1872 (Indian Evidence Act)	238
2	પ્રસ્તાવના	239
3	ભાગ 1 : હકીકતો ની પ્રસ્તુતતા કલમ 1 થી 55	239
4	ભાગ 2 : પુરાવા યોગ્ય હકીકત અને તેની યોગ્ય ગ્રાહ્યતા (કલમ 55 થી 100)	247
5	ભાગ 3 : કલમ 101 થી 167	252

સામાન્ય વિજ્ઞાન

1	સામાન્ય વિજ્ઞાન	259
2	જીવ વિજ્ઞાન (BIOLOGY)	260
3	રુધિર (લોહી) અને રુધિરાભિસરણ તંત્ર	260
4	મનુષ્ય નું પાચન તંત્ર	262
5	માનવ આંખ	265
6	મનુષ્ય નું મગજ	267
7	કરોડરજ્જુ	268
8	શ્વસનતંત્ર	268
9	ઉત્સર્જન તંત્ર	269
10	કંકાલતંત્ર	270
11	અંતઃસ્ત્રાવ તંત્ર	270
12	રોગો	271
13	બેક્ટેરિયા	272
14	ભૌતિક વિજ્ઞાન	274
15	પ્રકાશ	274
16	વાતાવરણ	274
17	પરાવર્તન	274
18	વિદ્યુત	277
19	બ્રહ્માંડ	279
20	રસાયણ વિજ્ઞાન	282
21	પરમાણુ	283
22	ખનિજતેલ	284
23	હાઈડ્રોકાર્બન	286
24	ધાતુ અને અધાતુઓ	287

બંધારણ

Toppersnotes
Unleash the topper in you

બંધારણ

બંધારણ એટલે શું?

→ બંધારણ એ દેશનો મૂળભૂત દસ્તાવેજ છે. જે અનુસાર સરકાર દેશનો વહીવટ કરે છે.

→ બંધારણ દેશના લોકોને, સત્તાધીશોને કેટલાક અધિકારો, હુકમો આપે છે અને સાથે સાથે તેમની સત્તાની સીમાઓ નક્કી કરે છે.

- બંધારણ લિખિત અથવા અલિખિત પણ હોય છે.
eg :- ઇંગ્લેન્ડ ને ઇઝરાયેલ

બંધારણના કાર્યો ;

→ એવા પાયાના નિયમોનો સમૂહ ઉપલબ્ધ કરાવે છે જેથી લોકોને રાજ્ય ઉપર વિશ્વાસ બની શકે.

→ સત્તાની રૂપરેખા ઘડી આપે છે, સત્તામાં નિર્ણય લેવાની શક્તિ, તેનો અમલ કરવાની શક્તિ તથા તે અંતર્ગત અન્યાય થતા તેના ઉપાયની વ્યવસ્થા પણ કરે છે.

→ બંધારણ સરકારને એવી ક્ષમતા પ્રદાન કરે છે જેથી જનતાની અપેક્ષાઓની પૂર્તિ કરી શકે તથા ન્યાયપૂર્ણ વિકાસશીલ સમાજનું ઘડતર થઇ શકે, તે માટેનું વાતાવરણ સર્જી શકે.

* બંધારણીય પ્રણાલીઓ

વહીવટના આધારે બે પ્રણાલીઓ પ્રચલિત છે.

1) એકીકૃત eg :- બ્રિટન
2) સમવાયતંત્ર eg :- અમેરિકા

Toppersnotes
Unleash the topper in you

- ભારતીય બંધારણ બંનેનુ મિશ્રણ છે પરંતુ વધુ સમવાયતંત્ર પ્રકારનું છે.

- વિશ્વનું સૌથી મોટું લિખિત બંધારણ છે.

- નોંધ : વિશ્વનું 1st લિખિત બંધારણ ફ્રાન્સનું.

○ વિશેષતાઓ ; બાદમાં

○ વિકાસના ઇતિહાસના તબક્કા :

1) કંપનીના શાસન દરમ્યાન (1599 - 1858)
2) બ્રિટિશ તાજના શાસન દરમ્યાન (1858 - 1946)
3) આઝાદી પછી (1947 બાદમાં)

- બંધારણ સભા :

→ પ્રથમ ઉલ્લેખ 1922 માં, ભારત શાસન અધિનિયમ 1919 લાગુ થયા બાદ મહાત્મા ગાંધીજીએ કર્યો.

- બંધારણ રચવાનો પ્રથમ પ્રયાસ 1928 માં મુંબઇ આયોજીત સર્વદલીય સંમેલનમાં મોતીલાલ નહેરુની અધ્યક્ષતામાં નિયુક્ત સમિતિ વડે "નહેરુ રિપોર્ટ" દ્વારા કરવામાં આવ્યો.

- બંધારણ સભાના વિચારનું ઔપચારિક રૂપથી પ્રતિપાદક એમ. એન. રોય દ્વારા કરવામાં આવ્યું. કોંગ્રેસ કારોબારીએ સૌ પ્રથમ 1935 માં બંધારણ સભા રચવાની માંગ કરી.

- જે અંતે બ્રિટિશ સરકારે 1940 માં ઓગસ્ટ ઓફિસ વડે સ્વીકાર કરી. 1946 માં કેબિનેટ મિશન યોજના આધારે બંધારણ સભાની રચના કરવામાં આવી.

Toppersnotes
Unleash the topper in you

- વસ્તી આધારે પ્રાન્તો ને દેશી રજવાડાઓમાં બંધારણ સભાની બેઠકોની વહેંચણી કરો.

10 લાખ – 1 બેઠક.

A)	બ્રિટીશરો વડે પ્રત્યક્ષ શાસિત પ્રાંતોમાંથી	292
B)	દેશી રજવાડાઓમાંથી	93
C)	કમિશનર પ્રાંતોમાંથી.	4
		389

<u>Facts</u>: વધુ સભ્યો કયા પ્રાંતમાંથી ? - સંયુક્ત પ્રાંત
વધુ સભ્યો કયા રજવાડામાંથી ? - મૈસૂર.

- પરંતુ 3rd-જૂને માઉન્ટ બેટન પ્લાન અંતર્ગત ભારત-પાક છૂટા પડયા. જેથી કુલ સભ્યસંખ્યા 389 માંથી ભા. બંધારણસભાની સંખ્યા 299 થઈ ગઈ.

- આ 299 માંથી 284 સભ્યો હાજર રહ્યાં. ને 26 નવેમ્બર 1949 ના રોજ બંધારણ ઉપર હસ્તાક્ષર કર્યા.

- <u>બંધારણ સભાની કાર્યવાહી :</u>

- 9th ડિસેમ્બર, 1946 ના રોજે બંધારણ સભાની પ્રથમ બેઠક મળી. જેમાં ડૉ. સચ્ચિદાનંદ સિન્હા બંધારણસભાના અસ્થાયી અધ્યક્ષ બન્યા.

- 11th December, 1946 ના રોજ બીજી બેઠક મળી, જેમાં ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ સભાના ચૂંટાયેલા અધ્યક્ષ, સર. બી. એન. રાવ બં. સભાના સલાહકાર તરીકે નિમણૂંક પામ્યા.

• 13th December, 1946 ના રોજ જવાહરલાલ નહેરુ વડે બંધારણનો ઉદ્દેશ પ્રસ્તાવ [Objective Resolution]. રજૂ થયો. જે બી એન રાવ વડે તૈયાર કરાયેલ આ પ્રસ્તાવ 22 Jan. 1947 ના રોજ સ્વિકારયો. જે આગળ જતા બંધારણની પ્રસ્તાવના બની.

• બંધારણ બનાવવા સીવાયના કાર્યો – રા.ધ્વજ (22 July 1947), કોમનવેલ્થ (1949-મે), રા.ગાન (24 Jan, 1950), રા.ગાન (11) ડો. રા. પ્ર. ચૂંટણી.

• બંધારણ સભાની સમિતિઓ

- કુલ 23 સમિતિઓ માંથી અગત્યની સમિતિઓ અને તેના અધ્યક્ષ.

A) સંઘ શક્તિ સમિતિ સંઘીય સંવિધાન – જવાહરલાલ નહેરુ
સમિતિ રાજ્યો સાથે વાટાઘાટ

B) પ્રાંતિક સંવિધાન સમિતિ મુળભુત – સરદાર
અધિકારો તથા અલ્પસંખ્યકોને લગતી સમિતિ વલ્લભભાઈ પટેલ.

C) પ્રારૂપ સમિતિ (Drafting Com.) – ડૉ. બી. આર. આંબેડકર
1 + 6.

d) પ્રક્રિયા સમિતિ (Rule of Procedure) – ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ.

• 29 ઓગસ્ટ 1947 ના રોજ મુસદ્દા/પ્રારૂપ સમિતિ.
• પ્રથમ પ્રારૂપ – February – 1948
• 266 દિવસ તેની ચર્ચા
• 26 નવેમ્બર 1949 ના રોજ સ્વીકાર.

• આ દિવસે નાગરિકતા, ચૂંટણી, કામચલાઉ સરકાર ને સંસદ કટોકટીની જોગવાઈઓ લાગુ થઇ ગઈ. તેથી આ દિવસ 26 Nov. " કાયદા દિવસ " તરીકે ઉજવાય છે.

Toppersnotes
Unleash the topper in you

- અન્ય કાયદાકિય જોગવાઈઓ 26 Jan. 1950 થી લાગુ કરવામાં આવી જેને બંધારણીય પ્રારંભ દિવસ (Date of Commencement) "પ્રજાસત્તાક દિવસ" તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. ત્યાં સુધી CA કાર્યકારી ધારાગૃહ બની રહી.

Facts :- બંધારણમાં આમુખ, 395 અનુચ્છેદ 8 અનુસૂચિઓ અને 22 ભાગ હતા.

→ હાલમાં આમુખ 8) 444 અનુચ્છેદ, 12 અનુસૂચિઓ અને 22 ભાગ છે.

→ બનાવતા - 2 વર્ષ, 11 મહિના 18 દિવસ.

→ ડૉ. બી. આર આંબેડકર - બંધારણના પિતા (Modern Manu) કહેવાય છે.

- કામચલાઉ સરકારનું પ્રારૂપ (1946)

જવાહરલાલ નહેરુ - વડાપ્રધાન, વિદેશ મંત્રી
વલ્લભભાઈ પટેલ - ગૃહપ્રધાન, સૂચના, પ્રસારણ
બલદેવસિંહ - રક્ષામંત્રી
લિયાકતઅલી ખાન - નાણામંત્રી
સી. રાજગોપાલાચારી - શિક્ષા
ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ - ખાદ્ય & કૃષિ.
ગજનફર અલી ખાન = સ્વાસ્થ્ય / આરોગ્ય મંત્રી

Toppersnotes
Unleash the topper in you

ભારતનાં બંધારણમાં ક્યાંથી શું લાવ્યા ?

- ભારતીય શાસન અધિનિયમ, 1935
  - 2/3 ભાગનું બંધારણ
  - સમવાયતંત્ર • પ્રાંતિય સ્વતંત્રતા
  - કટોકટીની જોગવાઈઓ
  - ન્યાયપાલિકાઓ
  - જાહેર સેવા આયોગ
  - રાજ્યપાલનો પદાધીકાર
  - રાજનીતિની મુળભુત સંઘ સંરચના

- બ્રિટન
  - સંસદીય સરકાર
  - કાયદાનું શાસન
  - કાયદો બનાવવાની પદ્ધતિ
  - એકલ નાગરિકત્વ
  - કેબીનેટ પદ્ધતિ.
  - દ્વિ-સદનાત્મક શાસનપ્રણાલી.

- અમેરિકા
  - આમુખ / પ્રસ્તાવના
  - મુળભુત અધિકારો
  - સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય
  - સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય ક ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશોને હટાવવા
  - ન્યાયીક પુનઃ અવલોકન
  - ન્યાયપાલીકાની સ્વતંત્રતા
  - રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ
  - ઉપરાષ્ટ્રપતિપદ.

Toppersnotes
Unleash the topper in you

- **આયર્લેન્ડ**
  - રાજનીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતો
  - રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીની પ્રક્રિયા
  - રાજ્યસભામાં રાષ્ટ્રપતિ વડે પસંદગી પામતા સભ્યો.

- **કેનેડા**
  - સમવાયીતંત્ર પણ સશક્ત કેન્દ્રવાળી વ્યવસ્થા.
  - અવશિષ્ટ શક્તિઓ કેન્દ્ર પાસે (Residary powers)
  - કેન્દ્ર દ્વારા રાજ્યના રાજ્યપાલોની નિમણૂંક
  - સર્વોચ્ચ અદાલતની સલાહકારી ભૂમિકાઓ.

- **ઓસ્ટ્રેલિયા**
  - સંયુક્ત યાદી
  - વેપાર, વાણિજ્યની સ્વતંત્રતા
  - બંને ગૃહોની સંયુક્ત બેઠક
  - કેન્દ્ર-રાજ્ય સંબંધ.

- **જર્મની**
  - કટોકટી દરમ્યાન મૂળભૂત અધિકારોની મોકૂફી

- **USSR**
  - મૂળભૂત ફરજો
  - ન્યાય (આમુખમાં સામાજીક, આર્થિક ને રાજકીય ન્યાય)

- **ફ્રાન્સ**
  - સ્વતંત્રતા, સમાનતા, બંધુત્વ
  - ગણતંત્ર

- **સાઉથ આફ્રિકા**
  - બંધારણમાં સુધારા
  - રાજ્યસભાના સભ્યોની ચૂંટણી

• અપવાદ

• કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા (Procedure Established by law)

• ભારતીય બંધારણની વિશેષતાઓ ;

• લાંબામાં લાંબુ લિખિત બંધારણ
- વિશ્વના વિવિધ બંધારણોનો સમાવેશ
- ભારત શાસન અધિનિયમ, 1935, જે લાંબો દસ્તાવેજ.
- સંઘ & રાજ્યોનું એક જ બંધારણ
- ભૌગોલિક, રાજ્યોની વૈવિધ્યતા.

• વિશ્વના પ્રમુખ બંધારણોનો પ્રભાવ
• નમ્યતા - અનમ્યતાનું મિશ્રણ
eg: સાદી બહુમતી, વિશિષ્ટ બહુમતિ.

→ સમવાયતંત્ર પધ્ધતિ પરંતુ કેન્દ્રીયસતા તરફ ઝૂકેલ.

eg સમવાયતંત્ર	કેન્દ્રીયસતા
• બે સત્તાઓ	• સબળ કેન્દ્રીય સત્તા
• સત્તાની વહેંચણી	• એક જ બંધારણ
• લેખીત બંધારણ	• એક જ નાગરિકત્વ
• પુસ્ત બંધારણ	• સંકલિત ન્યાયતંત્ર
• ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા	• બંધારણીય પરિવર્તનશીલતા
• દ્વિ-સદનાત્મક શાસન વ્યવસ્થા	• અખીલ ભારતીય સેવા
	• કટોકટીની જોગવાઈઓ.

• સંસદીય શાસન પ્રણાલી
eg : • નામમાત્ર & ખરેખરા કારોબારી
• બહુમતીય પક્ષનું શાસન
• મંત્રીઓ ધારાસભાના સભ્ય હોવા
• કારોબારીની સામુહિક ધારાકિય જવાબદારી

• વડાપ્રધાન અથવા મુખ્યમંત્રીની leadership
• લોકસભા / વિધાનસભા બરખાસ્ત થવી (Dissolution).

• સંસદીય પ્રભુતા & ન્યાયીક સર્વોચ્ચતાનું સમન્વય.
↓ ↓
બંધારણીય સુધારણાની સત્તા — ન્યાયીક પુનઃ અવલોકન.

• સંકલિત અને સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્ર
• મૂળભૂત અધિકારો - રાજકિય લોકશાહી
• રાજનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત (સામાજીક & આર્થિક લોકશાહી)
• મૂળભૂત ફરજો (રાજકીય લોકશાહી) (42 માં બં.સુ. 1976)
• બિનસાંપ્રદાયીક રાજ્ય.
• સાર્વભૌમ વયસ્ક મતાધિકાર
• એકલ નાગરિકતા (USA) (એક ભારત) (Except J&K).
• સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ
• કટોકટીની જોગવાઈઓ (હેતુ ; ત્રણ પ્રકાર)
• ત્રિ-સ્તરીય સરકારી વ્યવસ્થા
(73, 74 માં બં.સુ - 1992)
ભાગ 9, અનુસૂચિ 11, ભાગ 9-1 અ-12.

<u>Facts</u> : • બ્રિટનમાં સંસદ સર્વોચ્ચ છે.
• અમેરિકામાં ન્યાયપાલિકા સર્વોચ્ચ છે.
• ભારતમાં સંસદ અને ન્યાયપાલિકા પોતાના ક્ષેત્રમાં સર્વોચ્ચ છે.

Toppersnotes
Unleash the topper in you

• બહુમતિ ;

• સ્પષ્ટ બહુમતિ (Absolute) :

ગૃહના કુલ સંખ્યાના 50 % કરતા વધુ

• સાદી બહુમતિ (simple) ;

ગૃહમાં હાજર હોય ને વોટ આપે તેમના 50%
કરતા વધુ.

વિશ્વાસનો / અવિશ્વાસનો મત અનુસુચિ ,2, 5, 6
નાણાં ખરડો (Money bill) અનુચ્છેદ - 3,4 ,169
(LS)
અધ્યક્ષ , ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણી
અનુચ્છેદ - 356 , 360 ને કટોકટી નામંજૂર કરવા.

• અસરકાર બહુમતિ (Effective) : સાદી બહુમતી

• અસરકારક સંખ્યાના 50 % કરતા વધુ મત.
OR ગૃહના બધા સભ્યોના 50 % કરતા વધુ.

અસરકારક સંખ્યા = કુલ સંખ્યા - ખાલી જગ્યાઓ.

• ઉપરાષ્ટ્રપતિના (મહાભિયોગ) (અનુ-67 (b)) બરખાસ્ત
• અધ્યક્ષ , ઉપાધ્યક્ષ , ઉપસભાપતિની બરખાસ્ત.

• **વિશેષ બહુમતિ (Special) ;**

અનુચ્છેદ 249 - રાજ્યાદીમાંની બાબતો રાષ્ટ્રીય હિતના કાયદો
અનુચ્છેદ 312 - અખિલ ભારતીય સેવાઓ.

↓

કુલ હાજર રહેલા ને વોટ આપે તેમના 2/3 સભ્યોનો.

• અનુચ્છેદ 368 - સંવિધાનમાં સુધારણાની સત્તા ને પ્રક્રિયા
• SC / HC ના ન્યાયાધીશ, CAG, CEC ની બરખાસ્ત.
• કટોકટી સતત ચાલુ રાખવા.
• અનુચ્છેદ - 169 - રાજ્યોમાં વિધાનપરિષદની નાબૂદી (LA માં) OR રચના

↓

કુલ હાજર રહેલ ને વોટ આપે તેમના 2/3 સભ્યો
ને ગૃહની કુલ સંખ્યાના 50 % કરતા વધુ (સ્પષ્ટ બ.)

• અનુચ્છેદ - 61 રાષ્ટ્રપતિના મહાભિયોગ

↓

ગૃહની કુલ સભ્યસંખ્યાના 2/3 સભ્યો કરતા વધુ.

બંધારણીય સુધારા :

• બંધારણના ભાગ 20 ના અનુચ્છેદ - 368 માં બં. સુધારા ને તેની પ્રક્રિયાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

- 1973 માં કેશવનંદા ભારતી કેસમાં SC ઠરાવ્યું કે સંસદ બંધારણના કોઈ પણ ભાગને બદલી શકે છે પણ બંધારણના મૂળભૂત માળખાને નહીં.

    - બંધારણની સર્વોચ્ચતા
    - કાયદાનું શાસન
    - બંધારણની પ્રસ્તાવના ઉદ્દેશ્ય
    - અનુ - 32
    - ન્યાયિક પુનઃ અવલોકન
    - પંથનિરપેક્ષતા
    - વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા ર ગરિમા
    - રાષ્ટ્રની એકતા ર અખંડિતતા
    - સમાનતાનો સિદ્ધાંત.
    - ન્યાયપાલિકાની સ્વતંત્રતા
    - ભાગ - 3 ના મુળભૂત અધિકારોનો સાર
    - સંસદીય પ્રણાલીનું શાસન
    - સ્વતંત્ર ર નિષ્પક્ષ ચૂંટણીનો અધિકાર

- બંધારણમાં સુધારા ત્રણ રીતે -

1) સંસદમાં સામાન્ય બહુમતિથી.

અનુચ્છેદ - 3 - રાજ્યોનુ પુર્નગઠન /નામ/ સીમા પરિવર્તન
અનુચ્છેદ - 4 - પ્રથમ ર ચોથી અનુસૂચિમાં પરિવર્તન.
અનુચ્છેદ - 169 - રાજ્યોમાં વિ. પરિષદની રચના.
અનુચ્છેદ - 239 (A) - કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં વિધાનસભા

અનુસૂચિ - બીજુ, પાંચમી, છઠ્ઠી

2) બંને ગૃહોની અલગ અલગ વિશેષ (2/3) બહુમતિથી

- મૂળભૂત અધિકાર
- રાજનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત
- 1 થી 3 સિવાયની બાબતો.

3) બંને ગૃહોની વિશેષ બહુમતિ + અડધાથી વધુ વિધાનસભાઓની મંજૂરી.

- અનુ - 54 - રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી
- અનુ - 55 - " " પ્રક્રિયા
- અનુ - 73 - કેન્દ્રની કારોબારી સત્તાનો વિસ્તાર
- અનુ - 162 - રાજ્યની " " "
- અનુ - 241 - કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો માટે ઉચ્ચ ન્યાયાલય.

  ભાગ-5 : સંઘીય ન્યાયાલય
  ભાગ-6 : રાજ્યના ઉચ્ચ ન્યાયાલય.

- 7 મી અનુસૂચિ
- અનુ 368 બંધારણીય સુધારા.

રાષ્ટ્રીય પ્રતિકો :

રાષ્ટ્રધ્વજ – લંબાઈ : પહોળાઈ – 3 : 2, ચક્ર (24 આરા) ← સારનાથ.
- ડિઝાઈન – પિંગલી વેંકૈયા

રાષ્ટ્રીય ચિહ્ન – સારનાથ ખાતેના અશોકના સિંહસ્તંભમાંથી
- "સત્યમેવ જયતે" (દેવનાગરી) – મુંડકોપનિષદ
- 26 Jan. 1950 સ્વીકારવામાં આવ્યું.

રાષ્ટ્રગાન :- "જન ગણ મન..." જે રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે વડે મૂળ બંગાળીમાં રચાયુ, તેના હિન્દી સંસ્કરણને અપનાવાયુ. પ્રથમ પદ / પાંચ પદ
- પ્રથમ વાર 1911 માં ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના કલકત્તા ખાતેના 27 માં અધિવેશન માં ગવાયુ હતું.

રાષ્ટ્રગીત :- "વંદેમાતરમ.." જે બંકિમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયની કૃતિ "આનંદમઠ" માંથી લેવામાં આવ્યું છે
- પ્રથમ 1896 માં ભા.રા.કો. ના 12 માં અધિવેશન માં કોલકતામાં ગાવામાં આવ્યું હતું.

રાષ્ટ્રીય પંચાગ = "શક સંવત" આધારીત છે.
- શરૂઆત 78 ઈસ.
- શક સંવતનો પ્રથમ મહિનો – ચૈત્ર
- 22 માર્ચ પ્રથમ દિવસ.

- લિપ યર હોય તો 21 માર્ચના રોજ પ્રથમ દિવસ
- ભારત સરકારે 22 માર્ચ 1957 ના રોજ તેનો સ્વીકાર કર્યો.

- રાષ્ટ્રીય પશુ = વાઘ (પેન્થેરા ટાઇગ્રસ)
- રાષ્ટ્રીય પક્ષી = મોર (પાવો ક્રિસ્ટેટસ)
- રાષ્ટ્રીય પુષ્પ = કમળ.
- રાષ્ટ્રીય વૃક્ષ = વડ.
- રાષ્ટ્રીય ફળ = કેરી.
- રાષ્ટ્રીય નદી = ગંગા (2008 થી)
- રાષ્ટ્રીય જળચર જીવ – ડોલ્ફિન માછલી (2009)
- રાષ્ટ્રીય વિરાસત પશુ – હાથી.

✱ આમુખ (PREAMBLE);

અમે ભારતના લોકો ભારતને એક.

→ સર્વભૌમ
ઉપર કોઈ નહી, વિદેશની કોઈ ભાગ લઈ શકે / આપી શકે

→ સમાજવાદી
1955 - અવાડી સેશન - ઉત્પાદનના સાધનોની સમાન વહેંચણી
ખાનગી & જાહેર ક્ષેત્રો સાથે રહિ શકે & વિકાસ.

→ બિન સાંપ્રદાયિક
દરેક ધર્મનો સમાન.